

ВИДИ СОЮЗІВ У ДАВНЬОМУ КИТАЇ. СТРАТЕГІЧНІ ПРИНЦИПИ ЇХ ПОБУДОВИ І РУЙНУВАННЯ. НА ПРИКЛАДІ ПЕРШОГО ПЕРІОДУ ДОБИ ВОЮЮЧИХ ДЕРЖАВ*

С. Лесняк

Історія союзів під час кожного історичного проміжку завжди визначається цілим комплексом характеристик основних учасників політичної гри. У випадку періоду Воюючих Держав (475 до н.е. 221 до н.е.) ми виділяємо:

А) основний набір військово-політичних правил, так званий “військовий канон”, що був представлений переважно двома відомими китайськими стратегами тогочася - Гуй-Гу цзи і Сунь-цзи**. Можна сказати що військові канони з однойменними назвами становлять собою - концентрацію військової науки періоду Воюючих Держав, а отже є тодішніми військово-політичними наковими універсалиями.

Б) основними практиками науки союзів, що перебували під впливом ідей сформованими двома попередніми стратегами були Чжан І і Су Цинь. Ними ж була розроблена стратегія союзів хедзюн і лянхен і вона стала наслідком активного впровадження ідей школи дипломатів одним із засновників якої вважають Гуй-Гу цзи, учнями якого були Чжан І і Су Цинь.

Глянемо на основний комплекс ідей, що стосуються розбудови союзів:

1) Яскраво виражене мислення в дипломатичному стилі, стратегічність його при протиставленні кола питань **для своїх і чужих**: *Оцінюючи здатності людини, потрібно заглядати далеко і приглядатись до близького. Намагаючись оволодіти обстановкою, потрібно спочатку співставити різні плани дій, відділити істинні судження від неправдивих, зрозуміти, що говориться для своїх, а що - для інших¹.*

2) Відчуття політичного балансу, вміння поставити партнера у політичній комунікації в поле протиріч створене самим стратегом: *Визнаючи одне, заперечуєш інше: будь-який план дій не може догодити двом сторонам одразу, будь-яка дія неодмінно викличе супротив. Якщо приймаєш цю сторону, то неодмінно виступаєш проти іншої сторони, а, виступивши проти цієї сторони, виявляєшся за одне з іншою стороною. От звідки виходить мистецтво “згоди і протидії”.*

Маючи справу із цілою Піднебесною потрібно всю Піднебесну ставити між “згодою” і “протидією”. Маючи справу з царством, потрібно все царство ставити між “згодою” і “протидією”².

3)Пріоритет у зовнішній політиці зосереджується на превентивних ударах по ворогові а також інтелектуальній перевазі “попереднього ходу” і лише за тим розбиттям союзів:

Найкраща війна - розбити замисли супротивника; на наступному місці - розбити його союзи” (Сунь-цзи)³.

Ідея попереднього дослідження середовища.

Тому той, хто не знає замисли удільних князів, не може наперед заключати союзи.(Сунь-цзи)⁴

В той час в Піднебесній приєднувались [то до союзу] хедзюн [то] - лянхен вважаючи за найвищу мудрість війну і захоплення. (Сима Цянь)⁵

Пещий період Воюючих Держав (475 до н.е. 318 до н.е.) спричинив до розвитку великої кількості дипломатичних, військових, політичних стратегій, що було відображено у творах Гуй-Гу цзи і Сунь-цзи. Твори цього періоду якнайкраще показують і висловлюють принципи взаємин держав особливо у сфері війни. Для нас цікавим є розгляд положень що стосуються функціонування союзів і впровадження їх дію. Якщо вірити Сима Цяню, то Гуй-Гу цзи, був ідейним наставником двох авторів союзів, і очевидно, що багато із його ідей було впроваджено у практиці політичного протистояння і війни. “Говорити про значення будь-якої події - означає приймає який-небудь контекст, в якому ця подія значима. Це - “значення в історії”, і зовсім правомірно займатися пошуками такого значення. Контекст в якому, в якому подія, що розглядається, займає важливе місце, як правило представляє собою деяку обмежену множину подій, що творять певну цілісність, частиною якої є наша подія”⁶.

Європейська філософія історії вже розглянула різні моделі союзів і довела практичну ефективність знання про союзи як у античній так і в сучасній стратегічній науці. Чи це буде антиафінський союз, чи концепція західної єдності у трійці Макміллан, де Голль, Ейзенхауер і Кеннеді, чи НАТО чи Варшавська угода, будь-яка модель союзу була достатньо розроблена і описана як сучасниками і так і спадкоємцями. Сучасні історіософічні чи дипломатичні концепції як от у Арона Реймона (Мир і війна між націями) чи Генрі Кіссінджера розглядають типи союзів і вибудовують алгоритми історичної ефективності держав. Наведемо два цитування про союзи з античного доробку.

“У всій політиці Греції стурбованість щодо рівноваги сил є очевидною, й античні історики говорять нам про це цілком однозначно. Фуکیدід пише, що союз держав, який утворився проти Афін і який розв’язав Пелопоннеську війну, переконано дотримувався цього принципу. А після занепаду Афін, коли за верховну владу вже змагалися фіванці та лакедемоці, ми бачимо, що афіняни (як і багато інших республік) завжди ставали на бік слабшого і в такий спосіб зберігали рівновагу”⁷.

Гієрон, цар Сиракуз сказав: “Не слід давати таку силу в одні руки, яка зробить сусідні держави цілковито неспроможними захищати свої права проти цієї сили”. Як бачимо в цитуванні проводиться концепція стратегічної рівноваги, яка силами історії намагалася бути збереженою серед основних держав-гравців. У який же спосіб ця рівновага зберігалася в Китаї?

Хедзюн

Згідно Сунь-цзи найвищою перевагою в мистецтві війни є підкорення армії без битви⁸. Створення союзів було необхідністю князівств Епохи Воюючих Держав. Далі продовжує. Вище мистецтво війни - зруйнувати плани ворога; потім - зруйнувати його союзи. Саме створення і руйнація союзів було характерною особливістю періоду.

Генієм союзів був стратег Су Цинь із Східного Чжоу. Ним було запропоновано модель союзу хедзюн, згідно якої держави учасники союзів об’єднувались “по вертикалі” - з півночі на південь. Учасниками цього союзу були **Янь, Чжао, Хань, Вей, Ци і Чу**. Союз був утворений як антицинська коаліція.

Цинь запропонувала модель *ляньхен*, “горизонтальна” - з заходу на схід, метою цього союзу було розрізання зусиль учасників хедзюну. Цинь залучала до союзу учасників *хецзюну*.

Оцінюючи здатності людини, потрібно заглядати далеко і приглядатись до

близького. Намагаючись оволодіти обстановкою, потрібно спочатку співставити різні плани дій, відділити істинні судження від неправдивих, зрозуміти, що говорить для своїх, а що - для інших (Гуй-Гу цзи)⁹.

Су Цинь розпочав розбудовувати союз хецзюн із князівства Янь. Князівство Янь займало вигідну позицію на півночі тодішнього цивілізованого китайського світу. На півночі Янь межувало із племенами лінху і лоуфань, на півдні мала спільний кордон із Джао. Головний агресор Цинь ніяк не загрожував Янь, адже між ними було князівство Джоу; причому Джоу вела ефективно війни із Цинь, вигравши на той час три із п'яти битв. Розпочинається історія створення союзів і проводиться обома стратегами згідно із дипломатичним правилом *“зрозуміти, що говорить для своїх, а що - для інших”*. Су Цинь побудував свій перший крок із залучення Янь до створення союзу хедзюн із наголошення про можливість інтервенції з боку Чжао: *“Тому я і кажу: якщо Цинь нападе на Янь, йому доведеться воювати за тисячу лі від свого дому; якщо ж Чжао нападе на Янь, то воно буде воювати в межах всього сотні лі від свого дому”*¹⁰. Причому Су Цинь проголошує стратегічний принцип, який ми зустрічаємо у Сунь-цзи, про неефективність для держави ведення затяжних і далеких воєн *“Армія любить перемагати і не любить затяжної війни”*¹¹; у випадку із потужною і загартованою Чжао війна буде ефективною, але для Чжао. *“Не можна здійснити у розрахунках більшої помилки, ніж нехтувати небезпекою, що знаходиться від вас на віддалі сто лі, і надавати великого значення біді, що знаходиться від вас на відстані тисячі лі. Ось чому я хотів би порадити вам, великий ване, породичатися із правителем Чжао. Тоді в Піднебесній складеться єдність [півночі і півдня], і Янь ніщо не буде загрожувати”*¹². Тут же було використано принцип відчуття політичного балансу, вміння поставити партнера у політичній комунікації в поле протиріч створене самим стратегом. Хронологічна вервиця подій показує нам стрижневе використання цього принципу практично у кожній ситуації політичної комунікації.

Стратегія ведення переговорів щодо створення союзу хедзюн із правителем Чжао Су-хоу була такою ж. Су Цинь наголосив на невідповідності ведення військових дій проти Ци і Цинь для князівства Чжао. Су Цинь вибудовує цілі ланцюги сценаріїв можливого розвитку подій за умови лише двосторонніх союзів Чжао - Цинь і Чжао Ци. Але якщо у випадку з Янь Су Цинь говорить про єдину можливість загрози з боку Чжао; то для того ж самого Чжао він моделює цілу шахівницю, де підсилення сильної фігури Цинь веде до фатальних наслідків всіх інших гравців, а надто саму не зовсім слабку, навіть у порівнянні із Цинь Чжао. Який же негативний сценарій моделює стратег:

1. Союз Чжао із Ци веде до послаблення Чу і Вей. Союз із Цинь веде до послаблення Хань і Вей. Послаблення Чу, Вей або Хань вкрай невідгодно для Чжао, оскільки відчуження земель (Хевая внаслідок союзницьких дій) у Вей в обох випадках буде означати як для Вей так і для Чжао втрату комунікацій із Заходом. Послаблення Чу веде до позбавлення Чжао будь-якої допомоги. Послаблення Хань так само невідгодно для Чжао через втрату висоефективних економічних контактів.

2. За умови захоплення Цинь князівства Хань чи Вей у перспективі неодмінно веде до агресії проти Чжао. *“Якщо ж, отримавши все це, правитель Цинь забажає оволодіти всіма територіями на схід від гір, він неодмінно підніме свої армії і направить їх проти Чжао. Як тільки циньські воїни переправляться через Хуанхе, перейдуть через ріку Чжаншуй і захоплять місто Паньу, битва розгорнеться біля стін Ханьданю. Це те, від чого я хотів вас уберегти”*¹³. Геополітичне положення Хань і Вей становить собою заслін від домагань Цинь, тому логічно, що політика

Чжао повинна бути спрямована на підтримку суверенітету цих князівств, водночас за умови нападу Чжао на Цинь ці держави становлять загрозу у випадку їх двостороннього союзу. Тому найбільш сприятлива модель союзу повинна базуватися на участі Янь, Чжао, Хань, Вей, Ци і Чу проти Цинь.

“Осягнути настрої інших - ось в чому тасмниця мистецтва переконання. Цією тасмницею можна користуватись, діючи і відкрито і приховано, і пропонуючи свої послуги і ухиляючись від пропозицій” (Гуй Гу Цзи)¹⁴.

Для розмови з ханьським Сюань-ваном була підібрана інша тактика. Су Цинь вплинув на психологію вана. Зосередивши свою увагу на міці Хань і розвинувши досить непривабливі перспективи впокороеності Хань князівству Цинь, застосовуючи при цьому увесь можливий риторичний апарат, Су Цинь, досяг своєї мети: “Хіба можна за такої потужності Хань, за вашої, Великий ване, мудрості, звернутись на захід і зі складеними у привітанні руками служити царству Цинь! Що може бути більшою наругою для вівтарів духів Землі і злаків [вашого] роду, більшим посміховиськом для Піднебесної? ... я чув народне прислів'я: “Краще бути дзьобом півня, ніж задом корови”. Чим ви будете відрізнятись від коров'ячого заду, якщо сьогодні звернетесь на захід і зі складеними у привітанні руками визнаєте себе підданим цинського правителя? Якщо ви, маючи у розпорядженні могутні ханьські армії, володіючи мудрістю, отримаєте назву “коров'ячий зад”, мені, вашому слугі, буде соромно за вас, Великий ване”. Можна зауважити, що мова Су Циня була певною мірою сугестивною, елементи повторення і симуляції візуалізації непривабливого майбутнього становища ханьського вана, впокороене складання рук (згадка 2 рази), порівняння із коров'ячим задом (3 рази).

Вей. Для розмови із вейським ваном Су Цинь вдається до вже відомих нам заходів, наголошуючи на згубності союзів з Цинь (план лянхен), адже така політика призведе за версією Су Циня до політичної маргіналізації і провінціалізації держави Вей. Су Цинь наголошує на стратегічній недалекоглядності такого кроку, називаючи таку політику “успіхом цієї хвилини, недбанням про майбутнє... Якщо ви не будете далекоглядним з самого початку, то пізніше нагряне велика біда”¹⁵.

Ци згідно версії Су Циня перебувала у найвигіднішій позиції. Складовими її політичного спокою були: а) хороше географічне становище - захищеність тилів князівствами Хань і Вей і важка для мілітарних кампаній місцевість: “Йому доведеться спочатку приєднати до себе землі Хань і Вей, пройти дорогами через [Мале] Вей і Янцзинь, подолати тіснини Канфу, там не проїде ні пара возів, ні навіть пара вершників, а якщо всього сотня людей буде захищати їх, то і тисячі воїнів не вдасться пройти”¹⁶ (подібне твердження зустрічається у Сунь-ци); б) військова потужність і навченість військ. Су Цинь нагадує ванові: “У вас декілька сотень тисяч латників, у вас гори зерна, ваші досконалі воїни трьох армій*** і солдати, набрані із пок сіею, в наступі подібні до гострих пік і стріл; вони падають на ворога подібно до грому, розсіюють його, як ураган... У вас [тільки] в столичному місті Ліньци, як я сам переконався, 70 тисяч дворів. Кожен двір може виставити не менше тьох чоловіків, а тричі сім - двадцять один, [так що] одна столиця дає 210 тисяч воїнів”. ; в) багатство населення: “[місто] Ліньци дуже багате і в достатку. Всі його жителі грають на свирілях, гусях і цитрах влаштовують бої півнів і псячі перегони... Там всі родини багаті, устремління людей високі, дух підвищений”¹⁷.

Роль Чу в союзі хедзюн теж мала бути значною, оскільки князівство могло виставити мільйон латників, тисячу бойових колісниць, десять тисяч кінноти, і могла забезпечити 10 років продовольства згідно аналізу Су Циня¹⁸. Для Цинь

держава Чу була найсерйознішою перепоною у встановленні гегемонії в Піднебесній. Су Цинь обумовлює могутність Чу від слабкості Цинь і навпаки. За Су Цинем, співіснування цих двох держав неможливе. Отож метою участі в Союзі для Чу буде - ізоляція Цинь.

Отож маючи попереднє становище шести князівств Янь, Чжао, Хань, Вей, Ци і Чу їхні зацікавлення в союзі Су Циневі вдалося їх об'єднати в утворенні хедзюн. Су Цинь став головою цього союзу, і автоматично першим дорадником-сяном у всіх шести князів, а Су-хоу, правитель Чжоу нагородив його званням Уань-цзюня, "Воїна, що несе мир".

Су-хоу вислав повідомлення ванові про створення Союзу хедзюн. "[Після того] циньські армії 15 років не осмілювались навіть виглядати з-за залоги Ханьгу"¹⁹.

Тож якщо основним мотивом вступу до союзу хедзун шести князівств було колективна підтримка безпеки від князівства Цинь, то разом з тим кожне з цих державних утворень переслідували ще свої підцілі як: вступ до союзу з метою захисту від найближчого сусіда, разом з тим підсилення всього об'єднання (Янь і Чжао); для деякого в силу багатьох причин агресія від Цинь не була такою очевидною, але в стратегічному розрахунку, захоплення Цинем сусідніх держав у перспективі створювало реальну небезпеку для держави (Чжао); деякі учасники входили суто з психологічних причин їхніх лідерів (Хань); союз із Цинь для деяких держав спричиняв би значне зменшення їхньої політичної ваги і редукування державних механізмів (Вей); для деяких достатньо потужних і потенційних держав таких як Ци і Чу будь-який союз, що передбачав непаритетність умов, або домінування (наприклад Цинь).

Ляньхен

Відома історія, яка демонструє зовнішньополітичну політику Цинь.

"Одного разу Чжуан-Цзи зібрався вбити тигра, але *гуаньшунци* (служитель двору для гостей) зупинив його зі словами: "Тільки що два тигри почали їсти бика, це для них ласа страва, і вони обов'язково перегризуться. Почнеться боротьба, і той тигр, що сильніший буде поранений, а слабший загине. Ось тоді і вбивайте пораненого тигра. Так ви прославитесь, як такий, що вбив двох тигрів. Бянь Чжуан-цзи прийняв пораду і почав вичікувати. Незабаром між двома тиграми дійсно завязалася сутичка; сильний тигр був поранений, а слабший загинув. Тоді Бянь Чжуан-цзи підскочив до пораненого тигра і заколов його. Так він зразу прославився як переможець двох тигрів. Війна між Хань і Вей тягнеться вже рік. Це означає, що більш сильне із цих князівств буде поранено, а слабке загине. Ось тоді ви і нападете на ослаблене князівство і разом отримаєте плоди перемоги над двома державами. Це буде подібно до того, як Чжуан-цзи вправився із двома тиграми... Хуей-ван сказав: "Чудово!" - і не став втручатися у війну. Сильне князівство дійсно було поранене, а слабке загинуло. Тоді цинський правитель підняв свої війська, напав на [ослаблене] князівство і отримав велику перемогу"²⁰.

Вся політика Цинь була побудована на формулі Сунь-цзи: "Розбий його союзи". Ду Ю вважає, що йдеться про те щоб не давати супротивнику заключати союзи взагалі. Ван Чже говорить про розрив вже полагоджених союзів: "Коли я ще не в силах повністю зломити замисли противника, варто втрутитися в його союзи і довести їх до розпаду". "Коли заключений союз із вже сильною державою, супротивник не насмілюється що-небудь замислити" - говорить Мен-ші. "Коли у противника є союзи, справа важка, і він сильний; коли ж у нього немає союзів, справа маленька і він слабкий" - пояснює Ва Чже.

Позиція Чжан І:

Перш за все потрібно зблизитися з домом Вей і встановити добрі стосунки з Чу. [Потім] пересунути війська вниз по трьом рікам, закрити прохід в долину Шигу, загородити шлях через Туньлю. Війська Вей відріжуть в той час Наньян, чуські війська підійдуть до Наньчжєна, ви ж із своєю армією атакуєте Сіньчжєн і Іян і наблизитесь до столиць обох джоуських держав. Коли ви покараєте джоуського вана за його злочини, ви вторгнетесь в землі Чу і Вей. Тоді правитель Чжоу зрозуміє сам, що йому немає спасіння, і змушений буде видати вам десять династійних триножників і дорогоцінні посудини. Володіючи дев'ятьма триножниками, державними картами і книгами, ви будете тримати у своїх руках Сина Неба і командувати Піднебесною. І тоді в Піднебесній ніхто не осмілиться не послухатися вас. Адже Шу - царство, що розміщене на заході, в глухих місцях, живе воно за звичаї варварів жунів і ді. Якщо через нього втомлювати свої війська і напружувати свій народ, то це не принесе вам слави, а надбання цих земель не дасть вам якої-небудь вигоди. Я, ваш слуга, чув, що ті що борються за славу досягають її при дворі, а ті що борються за вигоду досягають її на ринку. Саньчуань - це район, де знаходяться царські покої дому Чжоу, це двір і ринок Піднебесної. Ви ж, ване, маєте намір боротися не за них, а за землі жунів і ді. Це відводить вас далеко від діянь справжнього вана!"

Позиція Сима Цо :

Я чув, що той, хто прагне збагатити свою державу, займається розширенням своїх земель, хто хоче підсилити свою військову міць, займається збагаченням свого народу, хто хоче владарювати займається примноженням своїх чеснот. Якщо ці три фактори в наявності, то і ваше, ване, положення відповідно [закріплюється]. Сьогодні ваші землі невеликі, народ бідний, тому я і пропоную спочатку зайнятися тим. Що легше. Адже Шу - царство західної окраїни; воно владарює над варварами жунами і ді; там відбуваються такі ж безлади, які були при деспотах Цзе-вані і Чжоу [Сіні]. Направити циньську армію в наступ на Шу - це все одно, що послати зграю диких вовків і барсів на стадо баранів. Їх земель буде достатньо, щоб розширити межі нашого царства, а їх багатств - щоб збагатити свій народ і підсилити свої війська; вам не доведеться сильно обтяжувати свій народ, а супротивник [швидко] впокориться. Захоплення одного царства не буде розцінюватись у Піднебесній як жорстокість, а те, що ви використовуєте до кінця вигоди, які принесуть вам багатства Заходу, Піднебесна не вважатиме це за жадобу. Так лишень один крок принесе вам і славу і користь. До того ж ви прославитесь тим, що знищите зло і зупините смуту. Якщо ж зараз ви нападете на Хань, присвоїте собі право Сина Неба, то ви заслужите на погану славу і зовсім необов'язково отримувати вигоду, до того ж ваші дії вважатимуть несправедливими, а нападати на того, за кого стоїть Піднебесна, ще й небезпечно! Прошу ва, правителю, вдуматись в суть своїх дій. Чжоу - головний пралачий дім в Піднебесній, а Ци і Хань - тісно пов'язані з ним князівства. Як тільки чжоуський ван усвідомить, що він губить дев'ять династійних треножників, а правитель Хань зрозуміє, що він втратить землі Саньчуані, ці дві держави об'єднають свої сили і прагнення і, спираючись на Ци і Чжао, спробують замиритися із Чу і Вей. Тоді жертвенні посудини будуть віддані царству Чу, а [ханьські] землі перейдуть до Вей, і всьому цьому ви, ване, не зможете перешкодити. Ось що я називаю небезпекою [для Цинь]. З усіх точок зору найкраще іти на Шу.

Алгоритм Чжан І:

- 1) Зблизитися з домом Вей і Чу .
- 2) З допомогою Вей перемогти Чжоу. Захоплення Чжоу - легітимація становища Цинь у Піднебесній.
- 3) Захоплення союзників Вей і Чу
- 4) Застереження: не нападати на Шу.

Алгоритм Сима Цо:

- 1) Захоплення Шу. Підкорення земель варварів жунів і ді.
- 2) Застереження: не нападати на Хань.

Чжан І пропонував іншу тактику *лянхен* вибіркового зближення. Існують загальні принципи дій в політичних системах:

1) Кожна дійова особа повинна прагнути побільшити свої *спроможності*, але вона повинна віддавати перевагу методам переговорів перед методами війни; 2) вона повинна швидше вдатися до зброї, радше ніж відмовитися від нагоди побільшити свої спроможності; 3) вона повинна радше припинити бойові дії, аніж вивести з гри одну з “головних дійових осіб системи”; 4) вона повинна протистояти бдь-якій коаліції чи індивідуальній дійовій особі, що прагне посісти панівне становище щодо інших держав системи; 5) вона повинна стримувати тих учасників системи, які обстоюють принцип наднаціональної організації; 6) вона повинна дозволяти державам, раніше переможеним чи відкритим, повертатися в систему прийнятних партнерів, а також вона повинна допускати дійову особу, яка була раніше другорядною, в категорію головних дійових осіб. До всіх головних осіб потрібно ставитися як до прийнятних партнерів”²¹.

Політика рівноваги, на найвищому рівні абстракції, зводиться до маневрів, спрямованих на те, щоб перешкодити одній державі зібрати сили, які б перввищували б сили її супротивників, об'єднаних у коаліцію. Кожна держава, якщо вона прагне зберегти рівновагу, виступить проти держави або коаліції, які видаються спроможними забезпечити собі таку перевагу²².

Як же насправді розгортались події далі?

Хуей-ван, правитель Цинь, вирішив вибрати варіант Сима Цо. Він напав на царство Шу (316 рік), захопивши землі він понизив владу шуського вана до хуу****.

Далі 323 року цинський Хуей-ван послав княжича Хуа разом із Чжан І отосити [вейський] Пуян. Після взяття міста, Чжан І запропонував і переконав цинського правителя 1) віддати місто назад; 2) послати княжича Яо заручником у Вей (!). Чжан І поїхав разом із ним, при зустрічі він сказав вейському вану:

“Цинський ван повівся із князівством Вей дуже милостиво, у відповідь ви не можете вести себе, не зважаючи на ритуал”. Цікавим з огляду **політичних обмінів** був крок вейського вана: щоб віддячити цинському Хуей-вану він йому область Шанцзюань з містом Шаолян (де був поставлений Чжан І на позицію сяна-управителя).

Іншим типом стратегії, що в даному разі був використаний Хуей-ваном була стратегія використання “шпигуна”:

“Ще через два роки (323 року) Чжан І був посланий зустрітися із радниками Ци і Чу в Несані. Коли він повернувся із поїздки на схід, його звільнили від позиції сяна в Цинь і він став сянном у Вей (322 року), **діючи в інтересах Цинь** і прагнучи змусити вейського правителя служити перш за все Цинь, розраховуючи, що інші джухоу послідувать його прикладу. Але вейський ван не захотів слухати

порад Чжан І. Цинський ван рознівався і захопив вейські Цюйво і Пінчжоу, а до Чжан І став ставитися ще більш поблажливо. Чжан І присоромився, що не зміг віддячити цинському правителю, і залишився у Вей ще на чотири роки. В той час (318 рік) вейський Сян-ван помер; на князівський трон став Ай-ван. Чжан І став переконувати Ай-вана [в необхідності служити Цинь], але Ай-ван не слухав його. Тоді Чжан І таємно запропонував цинському правителю напасти на князівство Вей. Вейські війська вступили у бій з циньцями і зазнали поразки”²³.

Тут згідно Сунь-ци було використано “шпигунів Життя”***** - шпигуни, що повертаються з донесенням.

Японський коментатор Огю Сорай, вважає, що для цієї роботи потрібно набирати людей, що перебувають у дружніх стосунках з впливовими і могутніми особами у супротивника, тими хто знаходиться “на високих постах і вищих рангах”²⁴.

Очевидно, що дипломат такого рангу як Чжан І був засланим шпигуном, перед яким було поставлено стратегічне завдання, а саме: схилення під владу Цинь вейської держави.

Після поразки Вей 318 року, вони зазнали ще однієї поразки при Гуаньцзині. Наступним кроком Цинь була перемога ханьського війська разом із полководцем Шень Чаєм (загинуло 80 000 ханьських воїнів). В цій ситуації переваги Вей виглядали ще убогішими у порівнянні з Цинь. Згідно з словами Чжан І на той час вейська армія володіла не більше як 300 000 воїнів. Землі Вей були з усіх боків відкриті для скрізних атак, оскільки не було природних перешкод - річок і гір. Оскільки для забезпечення безпеки кордонів з Чу -на півдні, на заході з Хань, на півночі - з Чжао, а на сході з Ци потрібно було не менше як 100 000 солдат. При чому тут поставало декілька дилем:

Дилема 1. Встановлення хороших стосунків із Чу то будуть ворожі із Ци.

Дилема 2. Налагодження добрих стосунків із Ци вело за собою конфлікт із Чжао.

Крім того існувала проблема держави Хань, з якою вейцям так само необхідно було підтримувати дружні стосунки. Вся логіка подій для Вей зводилась за версією Чжан І до прийняття цією державою протекторату Цинь. “Якщо ви станете служити Цинь, то, безсумнівно, ні Чу ні Хань, не посміють іти на вас. Не маючи загрози з боку Чу і Хань, ви зможете спокійно відпочивати на своїй високій подушці: у вашого князівства не буде жодних турбот. Крім того, Цинь у першу чергу прагне ослабити Чу, а це краще за все може здійснити князівство Вей. Хоча і Чу користується із слави великої і багатой держави, але фактично вона пуста і нища; хоча воїнів у неї багато, але їх легко змусити втікати, вони не в стані стійко битись. Якщо зібрати всіх воїнів Вей і послати їх на південь для нападу на Чу, перемога вам забезпечена. Відрізавши частину земель від Чу, ви принесете користь Вей; завдавши шкоди Чу, ви послужите Цинь. Завдавши шкоди [Чу, ви] досягнете миру [у своєму] князівстві”. Наслідком змалювання такого геополітичного становища держава Цинь отримала ще одного спільника, а союз хедзюн значно послабився (при чому вейський князь ще міняв свою точку зору двічі). Отож крім функції шпигуна в князівстві Вей Чжан І виконував свою частину великого плану об'єднання держав під головуванням Цинь.

Який же наступний крок Чжан І? Наступною комбінацією Чжан І було прибуття до князівства Чу. Чжан І переконав чуського вана розірвати союз із Ци, пообіцявши при цьому від Цинь нагороду - 600 лі землі і шлюб із дочкою Хуей-

вана. Проти цієї угоди виступила партія Чень Чженя, основними аргументами якого, були: а) можливість зради з боку Цинь і Чжан І; і як результат б) небезпечний союз Цинь і Ци проти Чу. Чуський ван розкритикував позицію свого радника Чень Чженя, і розірвав союз із Ци. Далі події розгортались за сценарієм Чень Чженя:

1) Чу було запропоновано 6 лі замість 600.

2) Чуські війська виступили проти Цинь, яка у свою чергу разом із армією Ци розгромила вщент двічі війська Чу (при чому вже згадуваним сановником знову був запропонований чуському ванові бульш вигідний і менш болісний сценарій подій згідно якого Чу віддає частку земель Цинь, а потім загарбує собі ще більший наділ за рахунок Ци, використовуючи союз із Цинь).

3) Результат політики Чу: втрата великої кількості війська (більше як 80 000) двох міст, і вимушений обмін пркордонних територій.

Наступні дії чуського вана були політичні торги із циньським Хуей-ваном, результатом яких стала видача Чжан І Хуей-ваном чуському ванові, причому відбулось це на прохання Чжан І з метою підсилення геополітичного становища держави Цинь. Чуський ван не тільки не наважився покарати Чжан І за зраду, але і під впливом деяких чиновників, таких, як Цзинь Шан і дружини чуського вана Чжен Сю, він звільнив Чжан І з-під варти і наблизив до себе, надавши повноважень дорадника. Чжан І скористався цим і переконав чуського вана приєднатись до союзу із Цинь.

Саме під час перебування в Чу Чжан І було окреслено основні вади і внутрішні загрози союзу хедзюн: “прихильники союзу дзун більшим числом слабких військ нападають на сильного супротивника, неправильно оцінюючи його **міць і не враховуючи** [законів] війни; коли бідна держава веде багаточисельні війни - це згубна політика. Я чув, що, якщо воєнні сили не відповідають потрібному рівню, не варто втягуватись у війну; якщо запаси провіанту малі, не потрібно затягувати війну. Прихильники союзу цзун виголошують барвисті промови про обовязок істинного правителя; вони говорять тільки про вигоди їх союзу, але не говорять про його шкоду [для вас]”²⁵.

Отож як бачимо, в арсеналі перемовників першого періоду Воюючих Держав були різноманітні дипломатичні і політичні засоби. Сюди належать і активне застосування стратегічних класичних вчень, як, наприклад, Гуй-Гу цзи і Сунь-цзи, політичні обміни; було використано методи співставлення різноманітних планів дій при побудові союзів, широко в тодішній політиці використовувалась риторика політичних алегорій “байка про тигрів”, чи різноманітні методи психологічного впливу через експресивність деяких висловів. Весь цей інструментарій слугував побудові двох союзів, відповідно - вертикального і горизонтального: гегемоні стичного і соборного. Причому варто зазначити, що мистецтво союзів швидше розглядалось в площині деструктивізму ворожих союзів, принцип “бути в союзі проти” ніж у підтримці життєздатного власного міждержавного дружнього механізму.

Примітки

¹ Китайская наука стратегии / Пер.; Сост. В.В.Малявин. М.: Белые альвы, 1999. - С. 198.

² Там само. - С. 200.

³ Сунь-дзи бін фа (кит.мовою), розділ 3.

⁴ Сунь-дзи бін фа, розділ 11.

⁵ Сыма Цянь. Исторические записки (Ши цзи) / Р.В. Вяткин (пер.с кит.), предисл.: Р. В. Вяткин, Р. В. Вяткин (коммент., предисл.), А. Р. Вяткина (коммент., предисл.). - Т. 7. - М.: Изд. фирма "Вост. лит." РАН, 1996. - С. 168.

⁶ Данто, Артур. Аналитическая философия истории. - М.: Идея-Пресс, 2002. - С. 21.

⁷ Арон, Реймон. Мир і війна між націями: Пер. з франц. - К. : 2000. - С. 135.

⁸ Сунь-дзи бін фа, розділ 3.

⁹ Китайская наука стратегии. - С. 198.

¹⁰ Сыма Цянь. Вказ. тв.- С. 97.

¹¹ Сунь-дзи бін фа, розділ 2.

¹² Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 97.

¹³ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 98.

¹⁴ Китайская наука стратегии. - С. 196.

¹⁵ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 103.

¹⁶ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 105.

¹⁷ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 104.

¹⁸ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 106.

¹⁹ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 108.

²⁰ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С. 141.

²¹ Арон, Реймон. Мир і війна між націями: Пер. з франц. - К. : 2000. - С. 139.

²² Там само. - С. 138.

²³ Сыма Цянь. Вказ. тв.- С. 124.

²⁵ Конрад Н.И. Синология. М.: Ладомир, 1995. 621 с. 238.

²⁶ Сыма Цянь. Вказ. тв. - С.130.

* Чжаньго - перекладаємо як "Воюючі Держави", рос. Чжаньго - "сражающиеся государства".

** Гуй-Гу цзи , Сунь-цзи, Чжан І, Су Цинь - стратеги Доби Воюючих Держав.

*** Всі роди війск.

**** Титул вана (коментар В. Вяткіна) від початку носили тільки чжоуські правителі, але з ростом сил чжухоу, правителі великих князівств і царств також стали себе іменувативанами, так бул навіть у варварській державі Шу. Хоу в чжоуському Китаї був третім рангом знатності (після гуна).

Тут варто відмітити, що, згідно з Хуаян го чжи [Опис володінь і царств на півдні Китаю. Пекін, 1958], в Ши дзи є неточності, оскільки в час, що описується сшуський ван вже помері титул хоу бул пожалуваний його спадкоємцю Туну. До того ж , в даному фрагменті виявляються часові деформації: завоювання Шу сталось не швидко, а через 12 років після займання посадаи Чжан І.

***** Сунь-дзи виділяє пять видів шпигунів: 1) місцеві, 2) внутрішні, 3) обернені, 4) ті, що повинні померти, ті що повинні жити.